

Dagbok från fjällets rygg

Dagboken

Dagbokssidan är skriven för det här läromedlet, men den bygger på Carl von Linnés verkliga resedagbok från 1732. Allt den berättar är sant.

Fjället Vallevare ovanför Kvikkjokk, Lule lappmark, början av juli 1732

I kväll skriver jag med stela fingrar, för här uppe är luften kall fast det är juli. Men jag måste få ner allt på papper medan jag minns det, eftersom jag aldrig har upplevt en sådan dag.

För snart två månader sedan red jag ut från Uppsala, en ung man på tjugofem år med några böcker, papper och alldeles för lite pengar. Ett lärt sällskap i Uppsala betalar resan, för naturen här i norr är fortfarande nästan okänd för vetenskapen. Sedan dess har jag följt kusten norrut och rest inåt landet två gånger. Den första gången, i Lycksele lappmark, blev myrarna för djupa, och jag var tvungen att vända om. Den här gången gick det bättre: från Luleå tog vi oss uppför Lule älv med båt, förbi kyrkplatsen i Jokkmokk, ända fram till den lilla byn Kvikkjokk vid fjällens fot.

I dag steg jag för första gången i mitt liv upp på ett riktigt fjäll. När jag kom över trädgränsen var det som att kliva in i en ny värld. Marken, växterna, till och med vädret – allt var annorlunda. Runt omkring mig låg snö, mitt i högsommaren, och ändå blommade små växter alldeles intill snökanten. Flera av dem hade jag aldrig sett förut, inte ens i någon bok. Jag satte mig på knä i den våta marken och kunde knappt välja vilken jag skulle titta på först. Varje ny växt pressar jag mellan papper, så att jag kan beskriva den när jag kommer hem.

Utan samerna skulle jag inte klara mig en enda dag här uppe. Samiska vägvisare leder mig över fjället; de läser landskapet som jag läser en bok. I går satt jag i deras kåta, och de bjöd mig på mjölk från sina renar och på ost som de gör av mjölken. Renen ger dem nästan allt de behöver: mat, kläder och dragkraft. Jag ser också hur renarna äter lav, som täcker marken här. Ju längre jag reser, desto mer beundrar jag hur samerna lever i detta hårda landskap – friskt och klokt, med kunskap som ingen bok i Uppsala kan ge mig.

Det enda jag förbannar är myggen. De följer mig i moln och biter varje fri bit hud.

I morgon fortsätter vi västerut över fjällen. Om allt går väl når vi havet på den norska sidan. Jag är trött, hungrig och lyckligare än någonsin.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
stel	hård och svår att röra, till exempel av kyla
ett lärt sällskap	en förening för forskare och vetenskap
en myr	mjuk och blöt mark, ofta svår att gå på

ORD	FÖRKLARING
vända om	gå eller resa tillbaka samma väg
en älv	en stor flod
trädgränsen	den höjd på ett fjäll där träden slutar växa
en snökant	kanten där snön slutar och marken börjar
pressa	trycka något platt, till exempel en växt mellan papper
en kåta	samernas traditionella bostad, ofta byggd som ett tält
dragkraft	när ett djur drar något, till exempel en släde
en lav	ser ut som en liten växt utan blommor; växer på mark, träd och stenar
beundra	tycka att någon eller något är imponerande
förbanna	vara mycket arg på något

Läsförståelsefrågor

1. Varför skriver Carl med stela fingrar?
 1. Han har skadat handen på fjället.
 2. Det är kyligt uppe på fjället trots årstiden.
 3. Han har skrivit för länge utan paus.
2. Vem betalar Carls resa?
 1. en vetenskaplig förening i Uppsala
 2. hans familj i Småland
 3. kyrkan i Jokkmokk
3. Vad hände i Lycksele lappmark?
 1. Carl hittade sina viktigaste växter där.
 2. Carl träffade sina vägvisare där.
 3. Carl kom inte längre utan fick återvända.
4. Hur tog sig Carl från Luleå mot Kvikkjokk?
 1. på vattnet, mot strömmen
 2. till häst längs stranden
 3. till fots över myrarna
5. Vad förvånade Carl mest uppe på fjället?
 1. att det inte fanns några djur där
 2. att vinter och sommar fanns där på samma gång
 3. att samerna bodde så högt uppe
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Carl hade varit på höga fjäll många gånger tidigare.
 2. Renarna äter lav.
 3. Carl lärde sig att tala samiska.
 4. Samerna bjöd Carl på mat och dryck i kåtan.
7. Vad menar Carl när han skriver att samerna “läser landskapet som jag läser en bok”?
8. Carl skriver att samernas kunskap är sådan som “ingen bok i Uppsala kan ge mig”. Vad säger det om hur han ser på deras kunskap?
9. Carl är “trött, hungrig och lyckligare än någonsin”. Hur hänger det ihop? Svara med två eller tre meningar.

Facit

1. Det är kyligt uppe på fjället trots årstiden. (*Luften är kall fast det är juli.*)
1. en vetenskaplig förening i Uppsala (*ett lärt sällskap*)
1. Carl kom inte längre utan fick återvända. (*Myrarna blev för djupa, och han var tvungen att vända om.*)
1. på vattnet, mot strömmen (*De tog sig uppför Lule älv med båt.*)
1. att vinter och sommar fanns där på samma gång (*Det låg snö, och ändå blommade växter intill snökanten.*)
1. **nej** – det var första gången i hans liv. b) **ja**. c) **det står inte i texten**. d) **ja** – de bjöd på renmjölk och ost.
- Exempel på svar: Samerna förstår naturen direkt – de ser på berg, sjöar och mark var vägen går och vad som är farligt, lika lätt som Carl förstår en text.
- Exempel på svar: Han ser den som riktig och värdefull kunskap, lika viktig som den vetenskap han har lärt sig vid universitetet. Man kan inte lära sig allt genom böcker.
- Exempel på svar: Resan är fysiskt mycket hård – han fryser, är hungrig och trött. Men han får se och upptäcka växter och platser som är helt nya för honom, och det gör honom lycklig. Glädjen är större än besvären.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Dagbokssidan bygger på Linnés resedagbok *Iter Lapponicum* från Lapplandsresan 1732: avresan från Uppsala den 12 maj, det misslyckade försöket i Lycksele lappmark, båt färden uppför Lule älv via Jokkmokk till Kvikkjokk och den första fjällvandringen, där Linné beskrev fjället som en ny värld. Originalen skrevs på 1700-talets svenska; här är språket moderniserat. Grammatik: texten växlar mellan presens för skrivögonblicket (jag skriver, samerna visar) och preteritum/perfekt för det som hänt (jag red, jag steg, jag har följt) – använd den för att öva tempusväxling som textbindning. Notera även "ju ... desto"-konstruktionen. Linné skrev om samerna med beundran; betona gärna att samerna är Sveriges urfolk och att deras kunskap var en förutsättning för hela expeditionen.

Diskussionsfrågor

- Carl säger att samernas kunskap inte finns i några böcker. Vilken kunskap i ditt liv har du fått utanför skolan, och av vem?
- Att resa på 1700-talet var långsamt och farligt. Vad vinner och vad förlorar man när resor i dag går så snabbt?
- Carl är gäst i ett landskap där andra är experter. Hur ska en bra gäst bete sig, tycker du?
- Trött, hungrig – och ändå lycklig. Har du arbetat hårt för något som var värt besväret? Berätta.

- **Skriv (4 meningar):** Skriv en dagbokssida från en dag då du gjorde något för första gången. Beskriv både det som var svårt och det som var bra.

Källor och faktagranskning

- Carl von Linné – Wikipedia (svenska): https://sv.wikipedia.org/wiki/Carl_von_Linné
- Carl Linnaeus – Wikipedia (engelska): https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Linnaeus
- Carolus Linnaeus – Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Carolus-Linnaeus>
- Linnés liv – Uppsala universitet: <https://www.uu.se/om-uu/historia/carl-von-linne/linne-online/linnes-liv>
- Carl Linné (von) – Svenskt Biografiskt Lexikon: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Artikel/10735>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Carl von Linné föddes 13 maj 1707 i Råshult, Stenbrohults socken i Småland, och dog 10 januari 1778 i Uppsala (på gården Hammarby). Han studerade i Lund (1727) och Uppsala (från 1728), gjorde sin Lapplandsresa 1732 och bodde i Nederländerna 1735–1738, där han gav ut första upplagan av Systema Naturae (1735). Han blev professor i Uppsala 1741 och utvecklade den binära nomenklaturen, som fick sitt genombrott i Species Plantarum (1753). Han gifte sig med Sara Elisabeth (Sara Lisa) Moraea 1739 och fick sju barn. Han adlades 1757 och tog då namnet von Linné (tidigare Carl Linnaeus). Osäkerhet/notering: Födelsedatumet anges som 13 maj enligt den julianska kalender som Sverige använde då; i gregoriansk kalender motsvarar det 23 maj, vilket är varför engelska källor ofta skriver 23 maj 1707. Adlandet beslutades 1757 men adelsbrevet stadfästes formellt 1761; svenska källor anger vanligen 1757. Bilden är Alexander Roslins porträtt från 1775 (Public Domain, konstnären död 1793).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.